

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

УДК 351.74:343,344(477)

В. В. ВІНЦУК,

кандидат юридичних наук, старший викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-4241-4474>;

В. Ю. ЦЕБИНОГА,

курсант 3 курсу факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-7500-3378>

ПРОТИДІЯ НЕЗАКОННОМУ ОБІГУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Проаналізовано сучасний стан незаконного обігу вогнепальної зброї в Україні. Визначено ключові питання, мету та завдання діяльності з протидії оперативними підрозділами Національної поліції України незаконному обігу зброї. Охарактеризовано основні проблеми, з якими стикаються працівники оперативних підрозділів під час отримання оперативно-розшукової інформації та проведення оперативно-розшукових заходів щодо попередження незаконного обігу зброї.

Ключові слова: вогнепальна зброя, незаконний обіг, оперативні підрозділ, протидія, попередження злочинів.

Vintsuk, V.V. and Tsebinoga, V.Yu. (2017), "Counteraction to illicit trafficking of firearms by operative units of the National Police of Ukraine" ["Protydiia nezakonnomu obihu vohnepalnoi zbroi operatyvnyumy pidrozdi-lamy Natsionalnoi politsii Ukrainy"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 73–76.

Постановка проблеми. Ефективність протидії злочинам, пов'язаним із незаконним обігом зброї, сьогодні набуває особливого значення. Це, зокрема, пов'язано з тим, що все більше злочинів вчиняються саме за допомогою вогнепальної зброї, велика кількість якої залишається поза межами контролю Міністерства внутрішніх справ України. Тому ключовим є попередження оперативними підрозділами Національної поліції України злочину ще на стадії його підготовки.

Метою статті є аналіз сучасних напрямків діяльності оперативних підрозділів щодо попередження злочинів, пов'язаних із незаконним обігом вогнепальної зброї, та визначення основних проблем такої діяльності.

Стан дослідження. Загальними проблемами оперативно-розшукової діяльності займалися і продовжують займатися такі провідні науковці, як Д. О. Бабічев, М. М. Перепелиця, В. Д. Пчолкін, О. О. Руденко, В. Е. Тарасенко, В. І. Ткаченко, О. Г. Цветков, І. Р. Шинкаренко та інші. Окремо питанням незаконного поводження зі зброєю та незаконного обігу зброї присвячені праці К. В. Антонова, Б. І. Бараненка, Т. М. Бульби, С. В. Діденка, А. В. Корнійця,

М. П. Мітрухова, В. П. Тихого. Проблематику відповідальності за злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї, досліджували такі вчені з кримінального права, як О. М. Бандурка, І. В. Борисов, Т. М. Приходько, В. І. Рибачук, О. М. Сарнавський, В. Я. Тацій, П. Л. Фріс. Однак аналіз зазначених праць свідчить про необхідність доопрацювання цього питання в умовах сьогодення.

Виклад основного матеріалу. Для більш повного та всебічного аналізу обраної теми необхідно з'ясувати зміст дефініцій «протидія оперативними підрозділами», «незаконний обіг», «зброя», «вогнепальна зброя». Так, під протидією розуміють дію, яка спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [1]. Ми тлумачимо дію не як одну, а як декілька дій однорідного характеру, спрямованих проти вчинення інших незаконних дій. Протидія оперативними підрозділами – це комплекс взаємообумовлених і взаємозалежних дій, спрямованих, у першу чергу, на боротьбу зі злочинністю, а також на попередження вчинення нових злочинів.

Що до визначення таких дефініцій як «обіг» і «незаконний», то в академічному словнику української мови містяться такі визначення:

обіг – це характерна для товарного виробництва форма обміну продуктів праці й інших об'єктів власності шляхом купівлі-продажу; рух товарів та інших цінностей у суспільстві [2, с. 502]. Загалом обігом чи оборотом називають рух, перехід певних об'єктів (благ), які не вилучені з обороту або обмежені в обороті, від одного суб'єкта до іншого. Під незаконним розуміється той, який суперечить законові, йде в розріз із ним, забороняється законом, порушує закон [2, с. 308]. Тобто «незаконний» означає, що є точна вказівка про це в законі. Під незаконним обігом ми розуміємо форму обміну (переходу) певних об'єктів, оборот яких заборонено законом, крім тих, що знаходяться у вільному обороті або обмежені в обороті.

Питання визначення як загального поняття зброї, так і такого її виду, як вогнепальна, розглядаються в різних галузях права крізь призму свого предмета вивчення, зокрема у криміналістиці, судовій балістиці, балістичному зброєзнавстві, кримінальному праві, цивільному праві, міжнародному приватному та публічному праві, а також в оперативно-розшуковій діяльності. Якщо ми звернемося до академічного словника з української мови, то знайдемо таке визначення зброї – це знаряддя для нападу або оборони [3, с. 452]. На законодавчому рівні ще не закріплено визначення цього поняття, а лише охарактеризовано його види. Під зброєю ми розуміємо сукупність технічних пристроїв, які застосовуються для ураження живої сили противника та його техніки.

Щодо визначення вогнепальної зброї існують безліч думок як серед науковців, так і серед практиків. Дехто підтримує позицію, що вогнепальна зброя – це вид зброї, в якій снаряд приводиться в рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду (П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Ф. Сулява) [4, с. 385–386], інші розуміють вогнепальну зброю як пристрій у зброєзнавстві, призначений для механічної поразки цілі на відстані снарядом, який одержує спрямований рух за рахунок енергії порохових газів або їх аналогів [4, с. 309].

Таким чином, можна зробити висновок, що протидія оперативними підрозділами Національної поліції України незаконному обігу вогнепальної зброї – це комплекс взаємообумовлених заходів, спрямованих на попередження, виявлення та припинення злочинів у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї.

На сьогодні у зв'язку з латентною формою незаконного розповсюдження вогнепальної зброї, формуванням стійких злочинних угруповань, що займаються продажем і контрабан-

дою вогнепальної зброї, вчиненням умисних убивств за допомогою вогнепальної зброї набуває актуальності така форма діяльності оперативних підрозділів, як попередження вказаних та інших злочинів. Попередження злочинів – одна з найбільш актуальних проблем оперативно-розшукової діяльності, теоретична і практична значущість якої настільки очевидна, що не вимагає будь-якої додаткової аргументації. Важливе місце й істотне профілактичне значення в попередженні злочинів має система організаційно-управлінських і оперативно-розшукових заходів [5, с. 106–107].

Протидія здійснюється різними суб'єктами залежно від їх компетенції. Одними з таких суб'єктів згідно із законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» є оперативні підрозділи Національної поліції України. Протидія незаконному обігу вогнепальної зброї може здійснюватися на будь-якому етапі оперативно-розшукової діяльності, однак важливе місце відводиться саме попередженню цих злочинів. Зокрема, на цьому етапі ключову роль відіграє отримання в установленому законом порядку інформації про злочин, що готується; така інформація повинна бути перевірена за допомогою відповідних оперативно-розшукових заходів і засобів.

Як зазначають у бюро громадських експертиз «Громекс», дані статистики Міністерства внутрішніх справ за 2016 рік свідчать про збільшення рівня незаконного обігу вогнепальної зброї. Усього за 2016 рік зареєстровано 5287 випадків, з яких не розкрито 43,7 % [6]. Найбільша кількість таких злочинів скоєні в Київській, Донецькій і Луганській областях. Тому, як зазначають у Міністерстві, особлива увага приділяється саме органам Національної поліції України. Однак однією з проблем протидії злочинам, пов'язаним з незаконним обігом зброї, є незначний контроль з боку керівництва органу (підрозділу) поліції. Як зазначає прокурор Києва Максим Могильний, боротьба зі злочинністю переважно зводиться до боротьби зі статистикою, коли шляхом маніпуляцій у кінці місяця правоохоронні органи штучно занижують дані про злочинність, масово закриваючи кримінальні провадження або перекваліфікуючи їх у менш тяжкі. Слідчі завалені непотрібною паперовою роботою. Сьогодні на одного слідчого припадає від 800 до 2000 кримінальних проваджень, а це – катастрофа.

Наступною проблемою, з якою стикаються оперативні підрозділи, є використання негласних методів виявлення незаконного обігу вогнепальної зброї, зокрема щодо її обмеженого

застосування під час попередження злочинів, адже будь-який оперативно-розшуковий захід, указаний у законі, проводиться в межах однієї оперативно-розшукової справи. Це призводить до того, що звужується можливість пошуку та фіксації фактичних даних про протиправні діяння.

У межах оперативно-розшукових заходів досить часто залучаються особи, які співробітничать з органами поліції на конфіденційній основі. Цей інститут в ОРД має виключне значення, адже такі особи допомагають оперативним підрозділам у вирішенні завдань ОРД. Однак потрібно пам'ятати, що будь-яка співпраця потребує ретельного відбору кандидатів на співпрацю з оперативними підрозділами, що, у свою чергу, сприятиме своєчасному проведенню відповідних заходів із недопущенню протиправних дій.

Ключовим моментом у протидії незаконному обігу вогнепальної зброї є отримання первинної оперативно-розшукової інформації про підготовку до вчинення злочину. Така інформація може бути отримана як безпосередньо працівником у ході здійснення ним оперативно-розшукової діяльності, так і через осіб, які на конфіденційній основі співробітничать з оперативними підрозділами. Залежно від джерела отримання такої інформації будуть далі плануватися відповідні оперативно-розшукові заходи та методи ОРД. Так, наприклад, залежно

від особи, яка надала таку інформацію, оперативні підрозділи зобов'язані перевірити отриману інформацію з дотриманням вимог закону. У ході такої перевірки повинні бути встановлені факти підготовки до вчинення злочинів, пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї, що в подальшому буде підставою для здійснення оперативно-розшукової діяльності. Небезпечним під час отримання інформації про злочини, пов'язані з незаконним обігом зброї, що готуються, є те, що, надаючи таку інформацію, особи, які на конфіденційній основі співробітничать з поліцією, переслідують свої корисливі цілі та мають свої мотиви, що в подальшому може негативно вплинути на роботу оперативних підрозділів у цілому й оперативного працівника зокрема.

Отже, можна зробити **висновок**, що протидія незаконному обігу зброї оперативними підрозділами Національної поліції України – це система різних пошукових, оперативно-розшукових дій оперативних підрозділів та оперативного працівника під час вирішення завдань ОРД, спрямована на пошук, виявлення та припинення протиправних дій, пов'язаних з незаконним обігом вогнепальної зброї. Протидія має вирішальне значення на етапі перевірки інформації про незаконний обіг вогнепальної зброї та при обранні відповідного оперативно-розшукового заходу.

Список бібліографічних посилань

1. Словник української мови : у 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Т. 2. Київ : Наук. думка, 1977. С. 311.
2. Словник української мови : у 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Т. 5. Київ: Наук. думка, 1974. С. 308, 502.
3. Словник української мови : у 11 т. / редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Т. 3. Київ : Наук. думка, 1972. С. 452.
4. Біленчук П. Д., Кофанов А. В., Сулява О. Ф. Зброезнавство: правові основи обігу вогнестрільної зброї. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного законодавства: Україна. Європа. Світ : монографія. Київ : VeeZone, 2004. 464 с.
5. Мітрухов П. М. Проблеми попередження злочинів, пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами, оперативними підрозділами ОВС // Попередження злочинів суб'єктами оперативно-розшукової діяльності : матеріали наук.-практ. конф. (Харків, 17 груд. 2010 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. С. 106–108.
6. В Україні зростає злочинність, знижується рівень розкриття. Причина – параліч правоохоронної системи // Громекс. Україна: сайт. 12.01.2017. URL: <http://gromex.com.ua/ua/investigations/447-ukraine-rastet-prestupnost-padaet/> (дата звернення: 20.12.2017).

Надійшла до редколегії 20.12.2017

ВИНЦУК В. В., ЦЕБИНОГА В. Ю. ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ НЕЗАКОННОМУ ОБОРОТУ ОГНЕСТРЕЛЬНОГО ОРУЖИЯ ОПЕРАТИВНЫМИ ПОДРАЗДЕЛЕНИЯМИ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПОЛИЦИИ УКРАИНЫ

Проанализировано современное состояние незаконного оборота огнестрельного оружия в Украине. Определены ключевые вопросы, цель и задания деятельности по противодействию оперативными подразделениями Национальной полиции Украины незаконному обороту огнестрельного оружия. Охарактеризованы основные проблемы, с которыми сталкиваются работники оперативных подразделений при получении оперативно-розыскной информации и проведении оперативно-розыскных мероприятий по предупреждению незаконного оборота оружия.

Ключевые слова: огнестрельное оружие, незаконный оборот, оперативные подразделения, противодействие, предупреждение преступлений.

VINTSUK V. V., TSEBINOGA V. YU. COUNTERACTION TO ILLICIT TRAFFICKING OF FIREARMS BY OPERATIVE UNITS OF THE NATIONAL POLICE OF UKRAINE

The latest research on the issue of counteracting illicit trafficking of firearms by operative units of the National Police has been analyzed. The concepts of weapons, firearms, counteraction by operative units, illicit trafficking have been studied; their content has been revealed; and their definition has been provided.

The basic directions of counteraction to illicit trafficking of firearms have been determined. It has been noted that counteraction occurs effectively at the stage of preparing for a crime. The authors have characterized the problems of counteraction by operative units of the National Police of Ukraine, which arise at the stage of obtaining the primary operative and search information and during carrying out of operative and search activities.

The counteraction to the illicit trafficking of firearms has been defined as the system of various search actions by operative units of the National Police of Ukraine in regard to the search, prevention, detection and suppression of unlawful acts related to illicit trafficking of weapons.

Keywords: firearms, illicit trafficking, operative units, counteraction, prevention of crimes.

УДК 159.92:343.98

О. А. ГЕРАСИМЕНКО,

судовий експерт-психолог

Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз

ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса;

Т. В. САВКІНА,

старший науковий співробітник, судовий експерт-психолог

Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз

ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса

СУДОВО-ПСИХОЛОГІЧНА ЕКСПЕРТИЗА СТОСОВНО НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА КРИМІНАЛЬНИМИ СПРАВАМИ

Розглянуто основні аспекти проведення судово-психологічної експертизи стосовно неповнолітніх, порядок призначення даного виду судової експертизи та можливість участі психолога в розслідуванні кримінальних справ, фігурантами яких є неповнолітні. Основний акцент зроблено на проведенні судово-психологічних експертиз щодо неповнолітніх потерпілих у справах про статеві злочини, про невиконання батьками своїх обов'язків, що призвело до тяжких наслідків, та провідних підходах до вирішення психологічних питань, що виникають на практиці.

Ключові слова: судово-психологічна експертиза, предметні види, неповнолітні, індивідуально-психологічні особливості, здатність неповнолітніх.

Herasymenko, O.A. and Savkina, T.V. (2017), "Forensic and psychological examination in regard to minors within criminal cases" ["Sudovo-psykholohichna ekspertyza stosovno nepovnolitnikh za kryminalnymy spravamy"], *Pravo i Bezpeka*, No. 4, pp. 76–82.

Актуальність теми. Протягом останнього часу практика експертів-психологів науково-дослідних установ судових експертиз Міністерства юстиції України свідчить на користь вагомої ролі психологічної експертизи як важливого джерела доказу для встановлення істини у кримінальних справах. До нинішнього часу поки ще недостатньо враховуються та використовуються можливості, передбачені Кримінальним кодексом України 2001 р., стосовно дослідження особи та психічного стану неповнолітніх потерпілих, здатності малоліт-

ніх і неповнолітніх свідків давати показання за кримінальною справою [1]. Це свідчить про актуальність проблеми використання професійних психологічних знань у формі судово-психологічної експертизи, проведення якої є важливою умовою підвищення якості розслідування та судового розгляду справ стосовно неповнолітніх.

Постановка проблеми. Питанням проведення судово-психологічної експертизи, в тому числі щодо неповнолітніх, які є фігурантами у справі, присвячено багато робіт видатних учених: